
Rozšíření Evropské unie a NATO v kontextu německo-českých vztahů

Rudolf Seiters

I.

Když němečtí politici naléhají na brzké rozšíření Evropské unie a NATO o státy střední a východní Evropy, mnozí naši západní partneři projevují starost, že bychom my Němci mohli v naší evropské angažovanosti polevit. Dokonce si kladou otázku, zda bychom my Němci nakonec nebyli ochotni kvůli východnímu rozšíření případně i obětovat – jak my říkáme – prohloubení Evropské unie, tj. posílení její politické účinnosti a akceschopnosti.

Chtěl bych proto úvodem nastínit ve třech bodech *zahraničněpolitický kurz Německa*:

1) Německo jako země ve středu Evropy je jako žádný jiný evropský stát odkázáno na evropskou a transatlantickou integraci, kterou buduje na základě společných hodnot, jako je svoboda a demokracie. Tato integrace podstatně přispěla k míru a blahobytu v Evropě a mír a blahobyt v Evropě mohou být natrvalo zajištěny jen tehdy, jestliže se evropské sjednocení zdaří. A já vím, že s námi sdílíte přesvědčení, že jen Německo pevně zakotvené v evropské a transatlantické integraci se může stát pokojným středem Evropy.

2) Prohlubující se hospodářské vazby, zajišťování bezpečnostněpolitické stability a stabilních demokratických poměrů ve střední a východní Evropě, potírání mezinárodní kriminality a zvládání globálních výzev vyžadují politicky i hospodářsky silné a akceschopné euroatlantické společenství. Proto má Německo zvláštní zájem na posílení akceschopnosti a efektivnosti Evropské unie na mezivládní konferenci v roce 1996.

V tomto smyslu se nedávno vyjádřil také český ministr zahraničních věcí J. Zieleniec v jednom interview, v němž označil nutnost hlubší integrace Evropské unie za nevyhnutelnou. „*Svět se stává globálním,*“ řekl, „*vědomí islámské jednoty sílí, jižní Asie se rozvíjí stále rychleji. Expanze těchto států a jejich uvědomování vlastní nezávislosti nás nutí, abychom si hlouběji ujasnili, co nás jako Evropany spojuje a co nás rozděluje.*“

Ze stejných důvodů chceme i my výrazně posílit a prohloubit transatlantické vztahy. Úloha USA v Evropě a pro Evropu by se neměla a nesmí omezovat na to, být jen strategickou oporou Evropy. Pro zvládnutí výše zmíněných a nás všech se týkajících výzev spíše potřebujeme společnou a koordinovanou transatlantickou politiku, zahrnující celé spektrum politických, hospodářských i vojenských otázek.

3) Vzhledem k naší zeměpisné poloze je naše budoucnost spojena s vývojem celého kontinentu, ba je na něm závislá. Nemůže nám být proto lhostejné, zda Evropa neodvratitelně zakotví v hospodářském a politickém společenství, anebo zda znovu upadne do nacionálních a mocenskopolitických rivalit. Víze svobody, demokracie a blahobytu, která spojila západní Evropu, musí být nyní realizována i ve východní části našeho kontinentu. Proto chceme co možná nejdříve přenést stabilitu, docílenou díky evropské a transatlantické integraci, na státy ve střední a východní Evropě. Zasazujeme se tudíž o to, aby Česká republika byla přijata do NATO ještě před koncem století a kolem roku 2000 do Evropské unie, budou-li k tomu vytvořeny potřebné předpoklady.

II.

Chci zdůraznit, že podstatným předpokladem pro rozšíření Evropské unie je – již zmíněné – politické a institucionální posílení, bez něhož nelze zabezpečit ani veliké úkoly příštího rozšíření, ani pokračování sjednocovacího procesu.

Žádný národní stát (rozhodně ne žádný stát v Evropě) nemůže sám dostatečně zajistit bezpečnost svých občanů – ani uvnitř, ani navenek. To vidí naši občané velmi jasně. A právě proto od politiky právem očekávají, že udělá všechno pro to, aby na mezivládní konferenci v roce 1996, která má zhodnotit realizaci Maastrichtské smlouvy, byla posílena akceschopnost a efektivnost Evropské unie na poli vnitřní i vnější bezpečnosti.

Jde tedy o výrazné *zdokonalení společného potírání zločinnosti*, neboť naši občané nechápu, proč členské státy Evropské unie bojují proti organizovanému zločinu stále ještě převážně na národní úrovni, zatímco ten operuje přes hranice s využíváním všech technických prostředků. Z hlediska kriminální geografie se Evropa již dávno stala jednotným prostorem, k němuž ostatně patří i středoevropské státy. Potřebná je i společná *azylová a uprchlická politika* v celém rozsahu Evropské unie.

Evropská unie musí jednat účinněji rovněž v oblasti *zahraniční a bezpečnostní politiky*, což je cíl, podmíněný též vůlí ke společnému jednání. A k tomu patří i náš cíl – domluvit se v roce 1996 na společné evropské obraně, tak aby Evropská unie mohla svým samostatným přínosem přispívat k udržování míru a bezpečnosti v Evropě a pro Evropu – při využívání prostředků NATO a ve spolupráci se Severoatlantickou radou.

Na základě jednání mezivládní konference musejí být *zásadně zreformovány i vnitřní rozhodovací struktury Evropské unie*, neboť ještě dnes, kdy má již 15 členů, pracuje na základě struktur a mechanismů, pocházejících ze zakladatelské éry společenství šesti. Musejí být dále rozšířena kontrolní a legislativní práva Evropského parlamentu. Potřebujeme posílit princip subsidiarity, neboť musíme ještě lépe zabezpečit, aby Evropská unie uplatňovala vlastní působnost jen tehdy, jestliže určité náročné úkoly nemohou být vyřešeny na úrovni členských států. Potřebujeme větší transparentnost a přiblížení k občanům, aby občané mohli pochopit a akceptovat, že evropský integrační proces a transfer suverenity, nezbytný pro zvládnutí velikých výzev, neznamená ztrátu národní a kulturní identity. Nikdo se tedy nemusí vzdávat své národní identity, své kultury a své historie.

Právě tyto poslední poukazy na komplexní a komplikované otázky vnitřní reformy Evropské unie patrně naznačují, jak obtížná mohou být jednání mezi 15 členskými státy Evropské unie v roce 1996. Nicméně pevně věřím, že se podaří dosáhnout rozhodujícího pokroku.

III.

Ve svém úsilí o brzké rozšíření Evropské unie o státy střední a východní Evropy se řídíme čtyřmi základními myšlenkami:

1) Evropské *sjednocení bylo vždycky orientováno na celou Evropu*. Konrad Adenauer kdysi řekl: „*Idea sjednocení Evropy je zároveň ideou jejího trvalého usmíření a nadějí, že ve světě zítřka se stane skutečností.*“ Když se nyní po skončení konfliktu mezi Východem a Západem poprvé k tomu nabízí konkrétní možnost realizace, nesmíme ji promarnit.

2) Chceme-li se vyvarovat drasticky příkré hospodářské, sociální, ekologické i politické disproporce mezi Evropskou unií a jejími středoevropskými a východoevropskými sousedy, která by natrvalo ohrožovala stabilitu celé Evropy, pak musíme těmto státům brzy umožnit připojení. Neboť nejen *konkrétní perspektiva členství v Evropské unii* (tj. cílená příprava ke vstupu, zahrnující podporu ze strany Evropské unie), ale *ještě spíše jejich brzký vstup* jsou tím nejvhodnějším způsobem, jakým můžeme těmto zemím pomoci v obtížném procesu jejich demokratické konsolidace a při jejich politickém i ekonomickém přetváření a jak jim můžeme pomoci se stabilizovat. Úspěšnými příklady toho jsou Španělsko a Portugalsko.

3) Tato stabilizace je nejen v německém zájmu, ale i v *celoevropském zájmu*, stejně jako stabilita v prostoru států severoafrického Maghrebu není jen francouzským nebo španělským zájmem, nýbrž bezpečnostním zájmem všech členů Evropské unie. Obojího lze tedy dosáhnout *jen společným evropským přičiněním*, i když my Němci jsme hrdí na to, že ve srovnání s našimi partnery v Evropské unii jsme tolik vykonali pro úspěšný rozvoj středoevropských a východoevropských zemí k demokracii a k tržnímu hospodářství.

4) Kromě bezpečnostního zájmu je zde rovněž *konkrétní hospodářský zájem* na brzkém rozšíření. Západní Evropa chce pochopitelně otevřít středoevropské a východoevropské trhy také pro sebe. Z politického hlediska to má i prospěšný doprovodný efekt strukturálního zlepšení celoevropské konkurenceschopnosti. *Globální konkurenceschopnost Evropy* je určována i tím, jak rychle se podaří hospodářská modernizace nejen ve středoevropských a východoevropských zemích, ale jak rychle bude v samotné Evropské unii dosaženo nezbytných hospodářských strukturálních změn. Rozhodnutí k brzkému rozšíření by tento proces jen uspíšilo.

Jestliže se ve frakci CDU/CSU Spolkového sněmu vyslovujeme pro to, že by k *přijetí České republiky do Evropské unie* mělo dojít kolem roku 2000, pak bych rád zároveň upozornil na následující aspekty, které s tím souvisejí:

1) *Vstupující země* musejí být hospodářsky připraveny zvládnout důsledky vstupu a musejí poskytovat záruku konsolidovaných struktur demokratického a právního státu. Musejí být s to převzít závazky plynoucí ze vstupu a přijmout cíle Evropské unie za své. Přitom jsou přirozeně v určitých oblastech možné i nutné přechodové lhůty, má-li se vstup uskutečnit kolem roku 2000. Je samozřejmé, že v tomto ohledu je možné a nutné postupovat pružně, tj. uplatňovat různé dlouhé přechodové lhůty podle specifiky jednotlivých zemí.

2) Domnívám se, že se tato možnost rýsuje mnohem zřetelněji po essenském summitu Evropské unie z konce minulého roku. Neboť od chvíle přijetí *Strategie příprav k přistoupení přidružených zemí střední a východní Evropy* je možné značně zintenzivnit dialog a rozvíjet spolupráci v nejrůznějších oblastech, a to nejen pokud jde o součinnost v oblasti společné zahraniční a bezpečnostní politiky a v oblasti justice a vnitra. Například v otázkách zpřístupnění jednotného vnitřního trhu Evropské unie a právního přizpůsobení, jakož i v jiných oblastech je k dispozici významná konzultační pomoc, ale též dodatečné finanční podpory. Pro klíčovou oblast zemědělství musejí být do konce tohoto roku vypracovány alternativní strategie pro další rozvíjení oboustranné spolupráce, a to se zřetelem k budoucímu rozšíření Evropské unie. To všechno ukazuje, že se vaše země již nyní může aktivně spolupodílet na politice Evropské unie.

3) Za šest měsíců po skončení mezivládní konference, která začne v roce 1996, bude následovat fáze jednání o vstupu. Jak víte, dnes se o vstup v příštím rozšiřovacím kole uchází osm států. Jelikož však mezi těmito osmi kandidáty existují dnes ještě značné rozdíly co do schopnosti přistoupení, bude zřejmě muset dojít k diferenciaci, a to na základě do té doby splněných předpokladů uchazečů o vstup. Neboť i zde platí zásada: Nejpomalejší loď v konvoji nesmí určovat tempo evropského rozvoje.

4) Bude-li Česká republika důsledně pokračovat ve své dosavadní politice, může se kolem roku 2000 stát členem Evropské unie. Vaše země převzala mezi reformními státy střední a východní Evropy roli předního jezdce. Hospodářská i společenskopolitická reorientace probíhá efektivně, transformační proces se uskutečňuje s pozoruhodnou důsledností. Přitom vaše vláda zaujímá realistický postoj; je si velmi dobře vědoma toho, že předpoklady pro začlenění České republiky do Evropské unie musí především zajistit sama.

Základní údaje o aktuálním hospodářském vývoji dokazují, že jste na nejlepší cestě zajistit tyto předpoklady. Vyrovnaný státní rozpočet, nízká míra inflace, od roku 1994 poprvé zřetelný růst, aktivní platební bilance, stabilní měna, rostoucí devizové rezervy a perspektiva dosažení konvertibility koruny do poloviny roku 1995 dávají reformní politice vlády premiéra Klause nejlepší vysvědčení.

Chtěl bych ovšem připomenout, že otázka schopnosti připojení není určována jen hospodářskými kritérii, nýbrž i připraveností každého z kandidátů napomáhat k procesu nezbytné politické integrace. Neboť s nějakou vylepšenou zónou volného obchodu, tj. s nějakou formací evropských států sousředenou především na hospodářské aspekty, by nebyly existenciální problémy evropských společností a jejich vnější výzvy zvládnutelné.

5) Je nadále naším cílem, aby dalším středoevropským a východoevropským státům, které se v příštím rozšiřovacím kole ještě nemohou stát členy Evropské unie, byla ukázána věrohodná perspektiva pro jejich pozdější připojení. S tím musí jít ruku v ruce politika rozsáhlé politické, hospodářské i bezpečnostněpolitické kooperace mezi Evropskou unií a NATO na jedné straně a Ruskem, ale i Ukrajinou a Běloruskem na straně druhé; taková politika by měla napomáhat k jejich stabilizaci a podporovat jejich reformní úsilí.

IV.

Již na začátku této stati jsem uvedl, že se zasazujeme o to, aby vaše země i další středoevropské a východoevropské země byly ještě před koncem století přijaty do NATO. Neboť od rozhodnutí Severoatlantické rady z 1. prosince 1994 je jisté, že se tyto země připojí k NATO. Jde nyní tedy o to, kdy a jak.

Mezi rozšířením Evropské unie a NATO je přímá souvislost. V německé diskuzi se proto často používá výrazu „kongruence členství“. Je tím míněna především úzká věcná spojitost celkového procesu rozšiřování.

Přitom jde zejména o to, zajistit – a to znamená i zaručit –, aby každý člen Evropské unie měl stejný bezpečnostněpolitický status – noví i budoucí členové Evropské unie, stejně tak jako staří členové, kteří jsou s výjimkou Irska členy NATO.

Přitom může dojít k časové diferenci mezi východním rozšířením NATO a příštím rozšířením Evropské unie, což je dáno skutečností, že bezpečnostněpolitické předpoklady pro vstup do NATO mohou být patrně splněny dříve než předpoklady pro členství v Evropské unii.

O tom, kdy která země může být přijata do NATO, se bude rozhodovat podle kritérií, která byla základem i pro předchozí rozhodování o rozšíření NATO. To znamená:

– *V budoucích členských státech musí být zakotvena demokracie a tržní hospodářství.* Tyto státy musejí ochraňovat svobodu a lidská práva uvnitř svých hranic a respektovat svrchovanost mimo své hranice. Musí být zároveň zaručena demokratická kontrola nad ozbrojenými silami.

– *Uchazeči o vstup musejí být s to uplatňovat zásady Severoatlantické smlouvy a přiměřeně přispívat k bezpečnosti aliance.* NATO musí být zároveň připraveno a schopno bránit nové členy.

– *Přijetí nových členů musí znamenat bezpečnostní přínos pro obě strany.* Do aliance nesmějí být tedy vnášeny žádné nevyřešené konflikty a zároveň nesmí vstup určitých kandidátů zabraňovat vstupu jiných.

– *Konečně pak každý nový člen musí být s to získat souhlas všech 16 členských států NATO, jelikož v jejich parlamentech musí být jeho přijetí ratifikováno.*

Tato kritéria pro rozhodování o přijetí nových členů NATO by neměla být považována za překážky. Naopak mají zajistit, aby si Severoatlantická aliance – nezávisle na své velikosti – uchovala svou účinnost, svou akceschopnost a svou politickou soudržnost.

Jak víte, Severoatlantická rada zadala vypracování studie, která by jí měla umožnit do konce léta prozkoumat otázku „jak“ při dalším rozšiřování NATO. Pak nastane doba vhodná k odpovědi na otázku, kdy a s kým mají být zahájena jednání o východním rozšíření. Já jsem přesvědčen o tom, že k prvním zemím, s nimiž budou vedena jednání, patří vaše země a přitom bude pak zapotřebí individuálně dohodnout modalitu členství mezi NATO a budoucími partnery.

V.

Stabilita Evropy je možná jen s Ruskem, nikoli však proti němu. Proto se v bezprostřední souvislosti s otázkou rozšíření NATO objevuje i otázka vybudování zvláštního partnerství mezi Evropskou unií a NATO na straně jedné a Ruskem na straně druhé.

To ovšem neznamená, že Rusko může získat právo veta – ať proti rozhodnutí, kdy má být která země přijata, ať pokud jde o modalitu členství. A také to neznamená, že každá otázka zvláštního partnerství s Ruskem musí být vyjasněna dříve, než může dojít k rozšíření NATO.

Ruský zásah v Čečensku ztížil budování zvláštního partnerství s Ruskem. Vždycky jsme zřetelně zdůrazňovali, že ruský prezident má právo i povinnost zabezpečovat soudržnost své země. Na druhé straně je ale pro nás nepřijatelná nepřiměřenost používaných prostředků, porušování lidských práv i dohod KBSE.

Sebekritické přiznání prezidenta Jelcina, že při řešení čečenské krize došlo k těžkým chybám a že byla porušena lidská práva, je důležitým signálem. Pak ale hodně záleží na tom, zda budou brzy po něm následovat konkrétní perspektivy politického řešení čečenského konfliktu. Tento konflikt může být urovnán jen politickým řešením, nikoli však vojensky, a jen politickým řešením je třeba zajistit jednotu Ruska.

Chceme i nadále budovat zvláštní partnerství mezi Ruskem a Evropskou unií i NATO. *Rusko musí najít v nové demokratické Evropě své přiměřené místo.* K tomu a ke své spoluúčasti na vytváření nového evropského bezpečnostního společenství musí ovšem samo přispět. To především znamená, že Rusko bude muset dodržovat společná pravidla mezinárodního práva, lidská práva a dohody KBSE.

Potom jsou myslitelné rozmanité a dalekosáhlé možnosti pro *zvláštní partnerství mezi Evropskou unií a NATO na straně jedné a Ruskem na straně druhé.* Hospodářská spolupráce mezi Evropskou unií a Ruskem by mohla být dále rozvíjena, politický dialog prohlouben a institucionalizován. Doufáme, že co nejdříve nastane taková situace, aby mohla být úspěšně ukončena jednání o plném členství Ruska v Radě Evropy. Také vztah mezi NATO a Ruskem by mohl být dále rozvinut nad rámec Partnerství pro mír, aby se vytvořila těsná a institucionalizovaná spolupráce a stálý proces konzultací k otázkám bezpečnosti v Evropě a pro Evropu.

Budování zvláštního partnerství s Ruskem a cesta k rozšíření NATO jsou – a to již nyní – procesem vytváření trvalého, spravedlivého a stabilního celoevropského mírového uspořádání. Přitom stálé informování a spolupráce zajišťují, že pro Rusko nevzniknou žádná překvapení, že Rusko není izolováno a že rozšíření NATO a Evropské unie nemůže být posuzováno jako akt namířený proti Rusku. Z toho by mělo být jasné patrné, že jde o nové NATO, které se otevírá a přeje si opravdové partnerství s Ruskem. Potud také nevidím žádný přesvědčivý důvod k výhradám proti rozšíření NATO a Evropské unie.

VI.

❖ *Otázka rozšíření Evropské unie a NATO je v celé své šíři výrazným tématem v česko-německém vztahu.* Čím více se bude přibližovat doba připojení vaší země, tím bude tato otázka získávat větší význam. Je proto důležité, že od podepsání Smlouvy o dobrém sousedství a přátelské spolupráci lze v našich vzájemných vztazích zaznamenat značné pokroky, které mohou být na všech úrovních ještě zintenzivněny.

Politická i bezpečnostněpolitická spolupráce, včetně naší společné práce na poli Organizace spojených národů, je na vysokém stupni. Hospodářská součinnost se potěšitelně rozvinula. Velmi pozitivně se rozvíjejí i kulturní vztahy, včetně výměny mládeže. Především vzájemný vztah české a německé mládeže má pro další proces sbližování a vytváření důvěry rozhodující význam. Proto chceme dospět ke stavu, kdy při výměně mládeže bude dosaženo tak vysoké úrovně, jako ve vztahu mezi Německem a Francií.

Přirozeně existují i problémy, těžce se potýkáme s některými aspekty minulosti a bylo

by nesprávně to zapírat. V otázkách ještě otevřených hledáme přijatelné řešení a jsme optimističtí, protože se domníváme, že se nám je podaří najít.

Dnes je již blízko doba, kdy se během několika let po vstupu České republiky do Evropské unie budou moci Češi usídlit kdekoli v Evropské unii. A platí to i obráceně. Němečtí státní občané se budou moci bez překážek usazovat na českém území a svým podílem přispívat k budování své takto zvolené domoviny.

Aby pak mohli Češi a Němci žít společně bez předsudků, aby mohli najít vzájemnou důvěru, k tomu budeme muset ještě na obou stranách každý za sebe i společně přispět vlastním přínosem k vytváření důvěry a k usmíření. My jsme k tomu v každém případě připraveni. A já vím také, že ve všech těchto otázkách můžeme dosáhnout lepší společné budoucnosti nejlépe tehdy, jednáme-li přitom vždycky s vědomím obtížných otázek našich společných dějin a vedeme-li dialog – „opravdový dialog“, jak to formuloval váš prezident Havel, dialog oproštěný od předsudků, jak k tomu dodávám já – i o citlivých otázkách našich vztahů. Na tomto dialogu se budou podílet všechny skupiny, včetně politických sil, jimž leží na srdci německo-české vztahy, a žádná skupina nesmí být z něho vylučována.

Jde zcela jistě o to, budovat mosty. Dále jde o to, naplňovat a rozvíjet česko-německou Smlouvu o dobrém sousedství a přátelské spolupráci. Jde o to, nadále připravovat Čechům cestu k členství v Evropské unii a v NATO. A jde také o to, hovořit spolu o ještě otevřených a obtížných otázkách čestně a ohleduplně. A k tomu jsme rozhodně připraveni.

Poznámka: Stať byla přednesena v Nadaci Konrada Adenauera v Praze, 24. března 1995.